

I. В. Причена,

*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту,
Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця*

Інноваційні пріоритети формування стратегічних конкурентних переваг підприємства

I. V. Prychepa,

*Ph.D., Assistant professor of the Department of Economics Enterprise and Industrial Management,
Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia*

Innovation priorities of the formation of the strategic competitive advantages of enterprise

В статті досліджено теоретичні основи конкуренції, конкурентоспроможності та конкурентних переваг у їх тісному взаємозв'язку. Охарактеризовано конкурентні переваги за рівнем їх стійкості та визначено основні джерела їх формування. Досліджено сучасні вимоги до формування конкурентних переваг за умов інноваційно-інформаційного розвитку світогосподарського економічного простору. Обґрунтовано пріоритетність інноваційного чинника в формуванні конкурентних переваг підприємства. Вказано на необхідність розробки підприємством ефективної стратегії формування, утримання та розвитку унікальних конкурентних переваг. Сформульовано принципи формування конкурентних переваг підприємства за сучасних умов інтенсифікації глобалізаційних процесів.

This paper investigates the theoretical foundations of competition, competitiveness and competitive advantages in their close relationship. The competitive advantages in terms of their stability are characterized and the main sources of their formation are determined. The modern requirements for creating competitive advantages in conditions of innovative and informative development of world economic space are examined. The priority of the innovative factor in the formation of competitive advantages of enterprise is grounded. The need to develop effective strategies of forming, maintenance and development of unique competitive advantages are

specified. The principles of formation of competitive advantages of enterprise in the current globalization conditions are formulated.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, конкурентні відносини, інновація.

Keywords: competition, competitiveness, competitive advantages, competitive relationships, innovation.

Постановка проблеми.

Складні умови економічних перетворень характеризуються посиленням процесів глобалізації та загостренням конкуренції на всіх її рівнях, що вимагає від господарюючих суб'єктів пошуку нових напрямків і пріоритетів їх конкурентоспроможного розвитку.

Глобалізаційні перетворення та світові інтеграційні процеси змінюють акценти в конкурентній боротьбі, трансформуючи умови та інструменти формування конкурентних переваг. Глобальні економічні відносини розширюють можливості для підприємств і відкривають доступ до світових ресурсів розвитку. Разом з цим, значно зростають вимоги до рівня їх конкурентоспроможного потенціалу; зростають невизначеність, загрози та ризики для підприємств на національних і світових ринках.

Стрімкий економічний розвиток світового господарства вимагає постійної адаптації до змін у ньому. Постає питання пошуку якісно нових джерел і стратегічних пріоритетів економічного зростання, що стає об'єктивною умовою ефективного господарювання підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблем теорії та практики конкуренції в науковій літературі не є новими. Основи загальної теорії конкуренції закладені в працях А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, Дж. Мілля, А. Маршалла, Дж. Робінсона, Е. Чемберліна та інших вчених.

Разом з тим, незважаючи на значні здобутки науковців в цій галузі знань, дослідження та розвиток теорії конкуренції є актуальними і сьогодні. Значна увага науковців пояснюється тим, що конкуренція є ключовим елементом ринкової економіки, яка виступає рушійною силою та передумовою ефективного саморегулювання ринкових відносин. За сучасних умов конкуренція перетворюється на процес формування та ефективного використання конкурентних переваг господарюючих суб'єктів з метою підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках. Виникає необхідність дослідження проблем забезпечення конкурентоспроможності за рахунок формування підприємствами стійких конкурентних переваг в умовах пріоритетності інноваційного розвитку світового економічного простору.

Роль та значення інновацій у розвитку конкурентних відносин знайшли відображення в теоріях інноваційного розвитку й ефективної конкуренції Й. Шумпетера, а також в працях Ф. Хайека, Л. Мізеса, І. Кірцнера та ін. В процесі еволюції теорії конкуренції поступово відбувся перехід до визначення пріоритетного місця інновацій в механізмі конкуренції (М. Портер, Г. Хамел, Д. Хант, Г. Чесборо та ін.) [1].

Значну увагу щодо вивчення проблем конкурентоспроможності, підвищення її рівня та формування конкурентних переваг на різних рівнях господарювання присвячено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Г. Л. Азоєва, Я. Б. Базилюка, А. В. Войчака, І. Ф. Коломійця, Ф. Котлера, Ю. Б. Іванова, Н. Г. Міценко, Л. П. Стеціва, І. В. Тараненко, О. А. Федірка, Т. Б. Харченко, А. Челенкова, Г. Р. Чупик та інших вчених.

Формування конкурентних переваг в умовах глобальної економічної інтеграції, що супроводжуються стрімким розвитком науково-технічного прогресу та світового ринку знань, посиленням конкурентної боротьби, виникненням нових її форм та методів, вимагає пошуку модифікованих підходів до формування стійких конкурентних переваг, ефективних в умовах трансформації конкурентних відносин.

Метою статті є визначення місця інноваційного чинника в формуванні конкурентних переваг підприємства за умов глобалізації економічних процесів.

Викладення основного матеріалу.

Конкуренція за своєю сутністю та змістом є дієвим інструментом розвитку економіки: стимулювання НТП та впровадження його досягнень у виробництво; сприяння ефективному використанню та перерозподілу ресурсів; формування оптимальної структури національної та світової економіки за галузями, сферами, рівнями її функціонування тощо.

Як зазначає М. Портер, конкуренція є динамічною і базується на постійному оновленні та пошуку стратегічних відмінностей [2]. Динамічності конкуренції надає постійне суперництво господарюючих суб'єктів за економічні вигоди та досягнення єдиної мети; за прихильність споживачів та стійкі ринкові позиції; за ресурси та технології їх ефективного використання; за нові знання та можливості для їх реалізації тощо.

Здатність підприємства вести боротьбу в галузі, на національних та світових ринках виражається у його конкурентоспроможності, що проявляється тільки за умов конкуренції, яка формує умови господарювання та правила поведінки на ринку. Такий взаємозв'язок між поняттями конкуренції та конкурентоспроможності вказує на їх взаємообумовленість: одне впливає з іншого.

Конкурентоспроможність підприємства забезпечується за рахунок формування та утримання сукупності переваг на певному ринку. Конкурентні переваги дозволяють перевершити можливості конкурентів у досягненні поставлених цілей за рахунок оптимального розподілу та використання ресурсів і компетенцій. Це свідчить про існування причинно-наслідкового зв'язку між поняттями «конкурентоспроможність» та «конкурентні переваги», а саме: перше поняття є результатом формування останнього [3].

Таким чином, з одного боку, формування конкурентних переваг є результатом існування конкуренції, з іншого боку, – передумовою та основою забезпечення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.

Однак лише наявність конкурентних переваг ще не забезпечує підприємству довгострокового успіху на ринку. У зв'язку з цим за рівнем стійкості конкурентні переваги підприємства поділяються на:

- конкурентні переваги з низьким рівнем стійкості (переваги низького порядку);
- стійкі конкурентні переваги (переваги вищого рівня).

Переваги низького рівня є нестійкими та легкодоступними для копіювання конкурентами. Вони є короткостроковими, що не гарантує підприємству стабільного, впевненого позиціонування на ринку та не є запорукою його фінансового успіху протягом тривалого періоду.

Стійкі конкурентні переваги є унікальними та формуються на довгострокову перспективу. Це так звані переваги стратегічного рівня, що є базою конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів та забезпечують їм довгострокове лідерство на ринку.

Ступінь стійкості конкурентної переваги обумовлена джерелами її формування та можливостями їхнього постійного вдосконалення і розширення. Джерела формування конкурентних переваг низького рівня переважно орієнтуються на зовнішнє середовище, яке є динамічним і непередбачуваним. Значні зміни в конкурентному середовищі призводять до втрати підприємствами таких переваг.

Стійкі конкурентні переваги формуються на основі раціонального поєднання унікальних ресурсів і можливостей для їх ефективного використання. Чим складніше відтворити конкурентам переваги, чим більше інвестицій потребує їх формування та розвиток, тим вищий рівень стійкості на ринку ці конкурентні переваги мають.

Нові вимоги до формування конкурентних переваг, передусім, висуваються сучасним етапом глобалізації та інтернаціоналізації світогосподарського простору, що визначає закономірності трансформації конкурентних відносин в інноваційно-інформаційну стадію розвитку [1].

Інноваційна модель економічного зростання ґрунтується на інтенсифікації продукування результатів інтелектуальної діяльності та їх широкому впровадженні у всіх сферах життя та господарювання. За М. Портером запорукою високої конкурентоспроможності економіки є формування та розвиток інноваційних конкурентних переваг.

Саме інновації є джерелом економічного зростання та рушійною силою якісних перетворень, передумовою забезпечення та підвищення конкурентоспроможності на всіх рівнях господарювання. Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності економіки країни в цілому проявляється у зростанні продуктивності праці, структурному оновленні економіки, зростанні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей в структурі виробництва та експорту, підвищенні якості продукції, і, як наслідок, розширенні ринків збуту [4].

Інноваційні конкурентні переваги в ринковій боротьбі дозволяють активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. При цьому нездатність до здійснення інновацій породжує значний ризик опинитися на позиціях аутсайдера, адже, у кінцевому наслідку, це призводить до обмеження можливостей розвитку та використання наявного потенціалу [5].

Складні глобалізаційні перетворення вимагають від сучасних теоретиків і практиків нових та модифікації існуючих підходів до вибору форм і методів конкурентних відносин на глобальному та національному рівнях. Важливим завданням для підприємства стає формування стратегічних конкурентних переваг, які забезпечують саме стійкі переваги на довгострокову перспективу.

Формування якісно нових джерел економічного розвитку дозволяє протистояти натиску глобальної конкуренції та належним чином відповідати на всезростаючі вимоги світового господарства, надає можливість створювати унікальні конкурентні переваги. Щоб бути конкурентоспроможним на динамічних ринках в довгостроковій перспективі, підприємство повинно

володіти саме унікальними конкурентними перевагами, основою яких є інтелектуалізація факторів суспільного виробництва.

Важливим напрямком формування конкурентних переваг стає розробка підприємством ефективної стратегії розвитку, яка ґрунтуватиметься на результатах інтелектуальної діяльності і виявлятиметься в продукуванні унікальних видів продукції та впровадженні у виробничий процес унікальних видів техніки та технологій, базуватиметься на унікальному позиціонуванні підприємства та орієнтації на унікальні види діяльності тощо. Варто зауважити, що за сучасних умов ефективною для підвищення конкурентоспроможності може стати інноваційна стратегія «нарощування», яка ґрунтується на розвитку інноваційного потенціалу підприємства, що передбачає розробку та впровадження радикальних (базових) інновацій. З метою захоплення лідерства на ринку та стабільного економічного зростання може використовуватись інноваційна стратегія випереджального розвитку.

Утримання конкурентних позицій на ринку та відповідних їм переваг за умов жорсткої конкуренції стає можливим тільки шляхом безперервних удосконалень існуючих інновацій та виведення на ринок нових модифікацій, що вимагає постійної уваги до внутрішніх інноваційних процесів та відповідних ринкових тенденцій. Значний потенціал конкурентоспроможності підприємство може забезпечити шляхом формування певного набору унікальних конкурентних переваг у поєднанні з оптимальною стратегією їх розвитку, що забезпечить господарюючому суб'єкту стійку конкурентоспроможність на ринку та можливості для економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Варто зауважити, що у світовому господарстві відбувається поступовий перехід до нової форми конкурентних відносин, так званої інноваційної конкуренції, що вказує на інноваційний характер конкурентних переваг, визначає пріоритетну роль накопичення знання, забезпечення інноваційної діяльності для досягнення ринкового успіху; на противагу – неконфліктний інтегративний характер конкурентної взаємодії учасників. Принцип

інтегративної конкурентної взаємодії зумовлює зміну форм конкурентної поведінки у світогосподарському просторі, що необхідно враховувати при формуванні конкурентних переваг на практиці та виборі відповідної стратегії розвитку [1].

Висновки.

Поряд із новими можливостями, що відкриваються для вітчизняних підприємств в умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів, перед ними постають складні завдання підвищення їх конкурентоспроможності на вітчизняних і міжнародних ринках, нарощування їх конкурентоспроможного потенціалу.

За умов пріоритетності інноваційної моделі розвитку світового економічного простору базовими чинниками формування стійких конкурентних переваг на довгострокову перспективу є інновації та нові знання, які є джерелом якісних перетворень і забезпечують основу стійкого економічного зростання.

На практиці при формуванні конкурентних переваг підприємствам доцільно врахувати принципи, які відповідають вимогам трансформації сучасних конкурентних відносин:

1. Довгострокового успіху на ринку підприємства досягають на основі формування стійких конкурентних переваг.

2. Стійкість конкурентних переваг забезпечується інноваційними чинниками їх формування.

3. Недостатньо мати конкурентні переваги, важливо вибрати і сформувавши правильну стратегію їх утримання та розвитку.

4. При формуванні конкурентних переваг важливо визначити, які можливості підприємству слід розвивати, а які оптимізувати, щоб забезпечити високий рівень конкурентоспроможності на ринку.

5. Формування та розвиток конкурентних переваг підприємства передбачає складну взаємодію їх базових елементів та певної комбінації

соціально-економічних і правових факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

6. Лідери на ринку досягають високого рівня конкурентоспроможності завдяки формуванню набору унікальних конкурентних переваг, постійно вдосконалюючи їх та надаючи їм нових модифікацій.

7. За наявності спільних цілей сталого розвитку пріоритетними в інноваційно-орієнтованому економічному просторі є співробітництво та партнерство в конкурентних відносинах.

Література.

1. Тараненко І. В. Формування інноваційної парадигми теорії конкуренції у сучасних глобалізаційних умовах / І. В. Тараненко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 1(9). – С. 194–203.

2. Портер М. Международная конкуренция / Майкл Портер; пер. с англ.; под. ред. и с предисловием В. Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.

3. Причепя І. В. Проблеми формування конкурентних переваг підприємства / І. В. Причепя, К. О. Стелюк // Економічний простір : Збірник наукових праць. – 2013. – №80. – С. 248–256.

4. Касьяненко В. О. Інновації як один із факторів формування конкурентоспроможності країни / В. О. Касьяненко // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 82–87.

5. Богма О. С. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки / О. С. Богма, О. В. Болдуєва // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 166–170.

References.

1. Taranenko I. V. (2011) “*Formation of innovation paradigm theory of competition in today's conditions of globalization*”, *Scientific Bulletin*, vol. 1, no. 9, pp. 194–203.

2. Porter M. (1993), *Mezhdunarodnaja konkurencija* [International competition], Mezhdunarodnye otnoshenija, Moscow, Russia.
3. Prychepa I. V. and Steliuk K. O. (2013) “*Problems of forming competitive edges of enterprise*”, *Economic space: Collection of scientific works*. no. 80, pp. 248–256.
4. Kas'ianenko V. O. (2011) “*Innovations as one of the factors of the competitiveness of the country*”, *Mechanism of regulation of the economics*, no. 4, pp. 82–87.
5. Bohma O. S. and Boldueva O. V. (2010) “*The role of innovation in ensuring the competitiveness of the national economy*”, *Journal of Zaporizhzhya National University. Economic sciences*, no. 3, pp. 166–170.